

13. Кочерган М. П. Слово і контекст : лексична сполучуваність і значення слова / М. П. Кочерган. – К. : Вища школа, 1980. – 268 с.
14. Кузнецов А. М. От компонентного анализа к компонентному синтезу / А. М. Кузнецов. – М. : Наука, 1986. – 125 с.
15. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка : учеб. пособие для филол. факультетов ун-тов / Э. В. Кузнецова. – М. : Высш. шк., 1989. – 216 с.
16. Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики : учеб. пособие / В. В. Левицкий. – К. : УМК ВО, 1989. – 155 с.
17. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
18. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : підручник / Л. І. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
19. Межжеріна Г. В. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово) / Г. В. Межжеріна // Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика. – К., 2002. – Вип. V. – 246 с.
20. Мораховская О. Н. Русская диалектология / О. Н. Мораховская / под ред. Л. Л. Касаткина. – М. : Просвещение, 1989. – 245 с.
21. Нижегородцева-Кириченко Л. А. Лексико-семантическое поле «Интеллектуальная деятельность»: опыт концептуального анализа (на материале существительных современного английского языка) : дис... канд. филол. наук : 10.02.04 / Киевский гос. лингвистический ун-т. – К., 2000. – 257 с.
22. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С. В. Семчинський. – К. : ВЦ «ОКО», 1996. – 413 с.
23. Слесарєва І. П. Вивчення типології лексико-тематичних груп / І. П. Слесарєва. – М. : Російська мова, 1976. – 234 с.
24. Словник української мови : в 11-ти томах. – К., 1970 – 1980.
25. Соколовская Ж. П. Проблемы системного описания лексической семантики / Ж. П. Соколовская. – К. : Наук. думка, 1990. – 183 с.
26. Українська мова: Енциклопедія / ред. колегія : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
27. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови. – К. : Наук. думка, 2005. – 276 с.
28. Уфимцева А. А. Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики / А. А. Уфимцева. – М. : Эдиториал, 2002. – 240 с.
29. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы / А. А. Уфимцева – М. : Изд-во АН СССР, 1962. – 287 с.
30. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Ф. П. Филин // Езиковедски изследованиа в чест на академик Стефан Младенов. – София, 1957. – 756 с.

У статті здійснено спробу проаналізувати теоретичні засади системного дослідження побутової лексики, подано визначення терміна «побутовизм», встановлено принципи класифікації лексем за парадигматичними відношеннями: лексичні одиниці (ЛО), лексико-семантичне поле (ЛСП), лексико-семантична група (ЛСГ), тематична група (ТГ).

Ключові слова: лексична одиниця, лексико-семантична група, лексико-семантичне поле, побутова лексика, побутовизм, тематична група.

In the article we analyzed the theoretical foundations of system research of the household vocabulary, we gave the definition of the term «pobutovyzm», and defined the principles of classification of lexemes according to the paradigmatic relations: lexical units (LO), lexical-semantic field (LFA), lexical-semantic group (LSG), thematic group (TG).

Key words: lexical units, lexical-semantic group, lexical-semantic field, household vocabulary, pobutovyzm, thematic group.

Валентина Калько
(Черкаси)

УДК 811.161.2'373.7

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ СОМАТИЗМУ ЯЗИК В УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Паремійний фонд мови зберігає національно-специфічні риси наївної свідомості, репрезентує моральні цінності та норми, витоки культури суспільства, відтворюючи тим самим істинну національну психологію, фіксує узагальнений, перевірений життям досвід народу, його столітні спостереження, виконуючи кумулятивну функцію. Відображені в прислів'ях знання, уявлення передовсім опосередковані повсякденним досвідом людей як членів конкретної етнокультурної спільноти, традиціями, звичаями, віруваннями тощо.

В українському мовознавстві лексеми на позначення найменувань частин тіла були об'єктом досліджень Й. О. Дзензелівського, О. І. Іліаді, О. В. Материнської, В. В. Німчука, В. М. Русанівського, Т. В. Русановської та ін.. Функціонуванню соматизмів у складі фразеологічних одиниць української мови присвячено праці З. С. Мацюк, О. О. Селіванової, Л. Г. Скрипник, В. А. Шевелюк та ін. Зацікавленість дослідників соматичною лексикою можна пояснити тим, що процес усвідомлення себе як особистості людина розпочала із відчуттів, які виникають безпосередньо через органи чуття і частини власного тіла. На думку В. Г. Гака, «людина егоцентрична, вбачає в собі центр всесвіту і відображає світ за власною подобою» [3, с. 702]. Незважаючи на це, проблема дослідження особливостей вербального представлення і функціонування соматизмів у мовній картині світу українців не втрачає актуальності і потребує уваги з боку дослідників, оскільки їхній всебічний аналіз уможливить пояснення процесів категоризації світу, механізмів віддзеркалення в мові внутрішньорефлексивного досвіду народу. Опис соматизму *язик* на матеріалі прислів'їв актуальний ще й тому, що в них збережено специфічні риси повсякденної свідомості етносу, адже прислів'я – це за традицією передавана із покоління до покоління мова століттями сформованої повсякденної культури, у якій у формі речень відображені всі категорії та установки мовців [13, с. 241]. Метою нашої статті є комплексний аналіз лінгвокультурного представлення соматизму *язик* у паремійному фонді української мови. Ю. Д. Апресян, аналізуючи образ людини в наївній картині світу, зауважує, що кожним видом діяльності, станом, реакцією наділена окрема система, локалізована в певному органі, який виконує дію, набуває стану, формує потрібну реакцію [2, с. 312]. В. М. Телія зауважує, що в основних дієсловах мовленнєвої діяльності говорити і мовчати, які позначають процес вербалізації думки, тобто перетворення думки в звукову форму, по суті не виражено основної ознаки дії, але вона досить повно представлена в ідіомах з інструментальним актантом – *язик* [13, с. 79–80]. Соматизм *язик* у паремійній картині світу пов'язаний з концептосферою мовної діяльності. Аналізуючи семантику прислів'їв, припускаємо, що вона може мати різне суб'єктивне сприйняття.

У сучасній українській мові лексема *язик* є полісемічною. У словниках зафіксовано семантику цієї мовної одиниці, у якій відображено різні уявлення про поняття: «1. Рухливий м'язовий орган у ротовій порожнині хребетних тварин і людини, який допомагає захоплювати, пережовувати й ковтати їжу, визначає її смакові властивості; 2. Цей самий орган людини, за допомогою якого вона усно передає свої думки, спілкується; орган мовлення; 3. заст. Мова; 4. заст. Народ, народність; 5. Полонений, від якого можна дістати потрібні відомості; 6. Металевий стержень у дзвонах, який, ударяючись об стінку, видобуває звук; 7. Уживається як складова частина деяких ботанічних назв» [11, с. 627–630]. Отже, у словниковій статті відображено соматизм *язик* як анатомічне (орган тіла), лінгвістичне (мова) і етнічне (народ) поняття. У наївній картині світу мови *язик* як орган повністю відповідає за процес мовлення. Анатомічний *язик* наділений значенням «здатність говорити», і з цією семантикою широко представлений у паремійному фонді української мови. Це цілком корелює з думкою В. М. Савицького і О. О. Кулаєвої, що колективна свідомість, не зачеплена лінгвістичною теорією, чітко не розмежовує *язик*, мову, мовлення, слово [9, с. 6]. У діяхронному аспекті семантика лексеми *язик* досить невизначена. Так, М. М. Маковський зближує її з індоєвропейським коренем **dheg-* «горіти, палити» і проводить подібні семантичні паралелі в інших мовах: лат. *lingua* «мова» – **dheg-* «горіти, палити», литовськ. *kalba* «мова» – **kel-* «горіти, палити»; нім. *Sprache* «мова» – англ. *spark* «іскра», англ. *tongue* – **teg-* «горіти»; англ. *language* «мова» – давньоангл. *lieg* «вогонь», «язик полум'я» [6, с. 188–189, 378]. Як зазначає Ю. С. Степанов, «внутрішня форма та етимологія слова *язик* проливають мало світла на первинний концепт, оскільки останній позначений цим словом як «підставним», через табу – «лизун», «що черпає, хлебче» [12, с. 903]. На думку Т. В. Гамкрелідзе та В. В. Іванова, вихідна форма слова вже поєднувала значення «частина тіла» і «орган мовлення» [4, с. 814]. Спільнослов'янське **jezykь* є суфіксальним похідним від **ezy* «мова» [15, с. 523–524]. П. Я. Черних допускає, що

давнішим значенням цього слова на слов'янському ґрунті було «мова», «те, що пов'язує людей, з'єднує їх в народ, плем'я», і просто «народ», «плем'я» [14, с. 468].

Значну репрезентованість соматизму *язик* у прислів'ях можемо пояснити тим, що традиційна культура – і росіян, і білорусів, й інших слов'ян – західних і особливо південних – густо замішана на людській тілесності [1, с. 63]. *Язык* у пареміях передовсім пов'язаний із реалізацією специфіки мовної поведінки. О. О. Селіванова зазначає, що соматизм *язик* у фразеологічній картині світу українців здебільшого виконує функцію інструментива або об'єкта [10, с. 130]. Зауважимо, що за нашими спостереженнями лексема *язик* з прямим значенням «орган тіла людини» практично в паремійній картині світу не функціонує, а є лише підґрунтям для виникнення метонімічних або метафоричних перенесень, пор.: *А хоч що збрехати – язика прикуси!; Дай язикові волю – заведе в неволю; Двір городи, а язик прив'яжи!* [8, с. 245]; *У нього язик на великих оборотах працює* [8, с. 247]. Основним у прислів'ях є значення *язика* як знаряддя спілкування, інструмента, що організовує все життя людини, органа мовлення.

Частина паремій відображає статус *язика* як людського органа мовлення стосовно людини загалом. Ці прислів'я об'єднані семантикою «язик – автономний орган мовлення». Так, в українській паремійній картині світу *язик* наділений здатністю говорити без втручання людини: *Язык язикові вісті подає* [8, с. 248]. Такі паремії побудовані на опозиції «язик – голова»: *Дурний язик – голові не приятель* [8, с. 246]; *Тихий язик твердить, що у мудрій голові сидить* [8, с. 247]; *Язык лепече, а голова не знає* [8, с. 248]; *Не тямить голова, що язик лепече* [7, с. 164] та «язик – розум»: *Дурний язик попереду розуму біжить* [8, с. 246]; *У короткого розуму язик довгий* [8, с. 247]; *Язык мій – ворог мій, раніше розуму говорить* [8, с. 248]. Загалом такі паремійні одиниці відображають стереотипне уявлення українців – розумні люди спочатку думають, а потім говорять, і тому не бувають багатослівними. У прислів'ї *Одна голова, та десять язиків* [8, с. 246] неконтрольованість діяльності *язика* передано внаслідок гіперболізації.

Особливості мовної поведінки людини описані через фізичні характеристики *язика*: чим довший *язик*, ти людина більше говорить зайвого: *Довгим язиком тільки полумиски лизать* [8, с. 245]; *У кого ж язик довгий, як не у Феськи* [8, с. 247]; *Коли маєш язик довший, як треба, люди втнуть, а коли короткий, вони ж і тягнуть* [8, с. 246]. Частотним в українських прислів'ях є смисловий компонент «мовлення – засіб репрезентації інтелектуальних особливостей»: якісні характеристики сказаного чи його відсутність функціонують як показники рівня розумового розвитку індивіда. Саме здатність говорити – невід'ємна функція *язика* в паремійній картині світу, при цьому він здатен говорити занадто багато і на різні теми: *Язык без кісток: що хоче, те й лепоче; Язык без кісток, може молоти, що влізе* [8, с. 247]. Водночас з уявленням про автономність *язика* в пареміях реалізовано і протилежне судження: «язик як орган мовлення підконтрольний людині», і тому відповідно процес породження мови регульований свідомістю: *Язык свербить сказати, та треба мовчати* [8, с. 248]. Для того, аби індивід міг контролювати свою мовну поведінку, він має виконати фізичну дію: *А хоч що збрехати – язика прикуси!; Вкусись в язик, як маєш то сказати; Двір городи – язик прив'яжи* [8, с. 245]. Також українцям притаманне персоніфіковане сприйняття соматизму *язик*, що виявляється у використанні вокативних форм та задобрюванні унаслідок гастрономічного стимулювання: *Мовчи, язичку, будеш їсти паляничку* [8, с. 246]; *Помовч, язичку, кашки дам* [8, с. 247].

Найчисленнішою є група паремій, у яких реалізовано ознаку «мовна діяльність має меншу цінність порівняно з практичною»: *Не спіши язиком – квапся ділом; Язык діє, та рука не вміє* [8, с. 247]; *Язиком вахати – не ціпом махати; Язиком густо, а на ділі пусто* [8, с. 248]. У таких паремійних одиницях *язик* сприйнято як матеріальний об'єкт, унаслідок чого можемо стверджувати, що наївна картина світу оперує словами як речами, для неї властиве матеріальне сприйняття слова. Зазначене сприйняття мови як матерії і слів як матеріальних об'єктів можна співвіднести з давньоіндоевропейським синкретизмом значень «говорити» і «робити». Як зазначає В. В. Колесов, «в усній народній культурі сказав –

одночасно означає і «зробив, виконав». Штучне відсікання однієї дії від іншої загрожує незліченними бідами і негайно відображається у світі» [5, с. 127]. Говоріння представлено як некорисну справу, а тому, відповідно, легку і малоцінну напр.: *Язиком воювати – найлегша справа* [8, с. 248]. У цих пареміях стверджено, що мовлення позбавлене користі там, де потрібна фізична діяльність: *Язиком капуста не шинкують* [7, с. 164], заперечено причинно-наслідковий зв'язок між висловленим і подією в матеріальному світі: *Одно творити язиком, а друге – перти плуга* [8, с. 246] та наголошено на неспроможності за допомогою одного лише говоріння досягнути бажаних результатів: *Язиком прориву не залатаєш; Язиком діри не залатаєш* [8, с. 248]. До цієї самої групи зараховуємо прислів'я *Писать – не язиком чесать* [7, с. 89], пов'язане зі значенням «говорити легше, ніж висловлювати свої думки письмово». У пареміях чітко прослідковуємо опозицію «язик – руки», що символічно відображає протиставлення «мовлення – фізична діяльність»: *Язиком мели, а рукам волі не давай; Язиком що хоч говори, а рукам дай покой; Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи* [8, с. 248]. На нашу думку, ці одиниці реалізують узагальнену семантику: «можна лаятися, але не пориватися до бійки». Водночас прислів'я *Хто не доложить язиком, доложить мішком* [8, с. 247] реалізує протилежну семантику «результат практичної діяльності залежить від докладених комунікативних зусиль».

Значна кількість паремій пов'язана з ознакою «язик – джерело небезпеки»: *Язиком можна много шкоди наробити* [8, с. 248]. По-перше, язик небезпечний для мовця: *Язык мельне та й в кут, а губу натовчуть; Язык белькне та й в кут, а спину виставлять і б'ють* [8, с. 247]; *Язиче, язиче, лихо тебе миче, в мені сидиши, а мені добра не зичиши* [8, с. 248]. По-друге, язик – джерело небезпеки для навколишніх: *Раниши язиком – не загойтсья рана* [8, с. 247]; *Язык зо сталі не буває, але проте врубає* [8, с. 248]; *Гірше болить від язика, як від ножа* [8, с. 245]. У структурі таких прислів'їв представлено аналогізацію процесів мовлення із військовими діями (ранити), трудовими процесами (врубати) та гострими предметами (ніж). В українських прислів'ях прослідковуємо асоціацію процесів мовлення зі смаковими відчуттями: негативна оцінка пов'язана зі смаком гіркоти: *Кому на язичі гірко, той гірким плює* [8, с. 246]. Небезпека язика може бути передана унаслідок контрасту: *Млин меле – мука буде: язык меле – біда буде* [7, с. 163].

У пареміях репрезентовано ознаку «язик має силу». Могутність язика підкреслена внаслідок зіставлення з малими розмірами цього анатомічного органа, пор.: *Язичку, язичку! Маленька штучка – велике лихо робить* [8, с. 248]. Прислів'я *Язык маленький, а великим тілом владає* [8, с. 248] побудоване на смисловій інверсії – не людина контролює рух язика, а язик «володіє» людиною. Малий розмір анатомічного органа, на якому акцентовано увагу в прислів'ї, метафорично підкреслює його могутність. Можемо стверджувати, що в цій паремійній одиниці реалізовано не тільки анатомічні ознаки язика, а й владу над мовцем. Силу язика в паремійній картині світу українців передано метафорично унаслідок зіставлення з отруйними плазунами, унаслідок чого йому імкліковано здатність жалити, пор.: *В язичі більше яду, ніж у гадюки* [8, с. 245]. Прислів'я також можуть реалізувати семантику: 1) «язик – джерело обману»: *Язык кості не має, тому лож сплітає* [8, с. 248]; *У владки два язики: бога хвалить і людей дурить* [7, с. 65]; 2) «язик приносить користь»: *Язык до Києва доводить; Дорога на кінці язика* [8, с. 246]; *Хто з язичком, той з пиріжком* [8, с. 248]. Проте варіанти паремії *Язык до Києва доводить: Доведе язык до Києва, але і до кия; Язык до Києва доведе, а в Києві заблудить* [8, с. 246] відображають двоїстий погляд українців на результати активної мовної діяльності, зосереджуючи увагу не лише на позитивних, а й на негативних наслідках говоріння.

В українських прислів'ях соматизм *язик* має гендерну маркованість – жінкам приписана надмірна балакучість. Жіночий язик порівнюють зі зброєю, пор.: *Жіночий язык – гостріший від меча* [8, с. 93]; *Бабська оборона – язык* [8, с. 245] та побутовими предметами, напр.: *У баби язык, як лопатень* [8, с. 144]; *У баби язык, як у чорта мітла* [8, с. 148]. Така негативна аксіологічна маркованість жіночої мовної поведінки зумовлена тим, що в повсякденній свідомості утвердився погляд на жінку як на носія різноманітних гріхів

[13, с. 265]. Почасти інтенсивність діяльності язика реалізовано внаслідок образно-метафоричної інтеграції на ґрунті порівняння: *Голова, як тік, а язик, як цип: що хочу, те й молочу* [7, с. 163]; *В голові тік, в язичі цип: де схочу, то змолочу* [8, с. 227]. Друга частина цього прислів'я пояснює зміст компаративного елемента, є підґрунтям для порівняння, вказуючи на ознаку, за якою здійснено зіставлення. Метафоричність паремій може досягатися також заперечним порівнянням *Слово – не полова, язик – не помело* [8, с. 300]. Особливістю такої аналогізації є те, що предмет порівняння заперечено як явище, тотожне порівнювальному компоненту.

Отже, у паремійній картині світу українців язик як орган мовлення є могутнім інструментом впливу на довкілля. Водночас порівняно з практичною діяльністю людини його роль малоефективна. Прислів'я із соматизмом *язик* мають як позитивну, так і негативну аксіологічну маркованість, причому негативна конотація є домінантною. В українських пареміях язик здебільшого персоніфікований, наділений власною волею, його основна функція – говорити, він генератор мовлення. Залежно від породжуваних мовленнєвих актів його наділено різними фізичними характеристиками. Іntenсифікація мовної дії реалізована унаслідок метафоризації, гіперболізації соматизму *язик*. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в комплексному аналізі лінгвокультурного представлення інших соматизмів концепту ЛЮДИНА в паремійному фонді української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агапкина Т. А. И народное тело. Как оберегали невест от порчи, а мужиков – от недорода / Т. А. Агапкина, А. Л. Топорков // Родина. – 2001. – № 1–2. – С. 60–63.
2. Апресян Ю. Д. Избранные труды / Ю. Д. Апресян. – М.: Языки русской культуры, 1995. – Т. 2 : Интегральное описание языка и системная лексикография. – 614 с.
3. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
4. Гамкрелидзе Т. В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры / Т. В. Гамкрелидзе, В. В. Иванов. – Тбилиси : Изд-во Тбилисс. ун-та, 1984. – 1328 с.
5. Колесов В. В. «Жизнь происходит от слова...» / В. В. Колесов. – СПб.: Златоуст, 1999. – 368 с.
6. Маковский М. М. Историко-этимологический словарь английского языка / М. М. Маковский. – М.: Диалог, 1999. – 416 с.
7. Народ скаже – як зав'яже : українські народні прислів'я, приказки, загадки / [Упоряд. Н. С. Шумада]. – К.: Веселка, 1973. – 232 с.
8. Прислів'я та приказки. Людина. Родинне життя. Риси характеру / [Упоряд. М. М. Пазяк]. – К.: Наукова думка, 1990. – 528 с.
9. Савицкий В. М. Концепция лингвистического континуума / В. М. Савицкий, О. А. Кулаева. – Самара : Изд-во «НТЦ», 2004. – 178 с.
10. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) / О. О. Селіванова. – К.– Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.
11. Словник української мови : в 11-ти томах / редкол. І. К. Білодід (голова) [та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 11. – 700 с.
12. Степанов Ю. С. Константы : словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с.
13. Телия В. Н. Русская фразеология. Сематический, прагматический и лингвокультурогический аспекты / В. Н. Телия. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
14. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка : в 2 т. / П. Я. Черных. – М.: Русский язык, 1999. – Т. 2. – 560 с.
15. Шанский Н. М. Краткий этимологический словарь русского языка / Н. М. Шанский, В. В. Иванов, Т. В. Шанская. – М.: Просвещение, 1971. – 542 с.

У статті здійснено комплексний аналіз лінгвокультурного представлення соматизму язик у паремійному фонді української мови. Встановлено, що в українських прислів'ях реалізовано таку лінгвокультурну інформацію: язик – автономний орган мовлення, джерело небезпеки, обману, наділений силою, мовна діяльність має меншу цінність порівняно з практичною.

Ключові слова: паремія, соматизм, картина світу, метафора.

The article presents a comprehensive analysis of lingvocultural representation of the somatic word tongue in the proverbs of the Ukrainian language. It was found out that in the Ukrainian proverbs such language cultural information was realized: tongue – an autonomous body of speech, the source of danger, deceit, endowed with power, speech activity has a lower value compared to the practical one.

Key words: proverbs, somatic words, model of the world, metaphor.

ОКАЗІОНАЛІЗМИ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ (МАС-МЕДІЙНИЙ ДИСКУРС)

Висвітлення в засобах масової інформації перетворень, яких зазнає соціум, стосується і сфери економіки. Нові слова виникають у процесі торгово-економічної співпраці з іноземними державами, що реалізується в різних форумах, спільних підприємствах, відкриттях та обмінах спеціалістами. Для ринкової моделі економіки характерна приватна власність. Перехід до неї відбувається поступово й непросто, адже елементи радянської економічної системи й досі цінуються людьми. В умовах ринку кожна особа повинна вміти аналізувати, прогнозувати, робити висновки та знаходити вихід зі складних ситуацій, для того щоб вижити.

Засоби масової інформації, будучи постійно в центрі всіх подій, а також й економічних, сприяють популяризації аналізованої тематичної групи лексики та узуалізації її громадянами нашої держави. М. А. Жовтобрюх вважав, що мова преси є «активним засобом популяризації нових слів» [1, с. 3], зокрема лексем зі сфери економіки. Інтенсивно використовують наші медіа й okazіоналізми, які локалізують увагу на певному понятті, додаючи йому емоційно-експресивного впливу на тлі раціонального стандарту. Поява економічних okazіоналізмів спричинена й неоднозначним сприйняттям українським суспільством важливих економічних трансформацій. Найчастіше «економічні okazіоналізми» можна знайти на сторінках преси, в Інтернеті, під час перегляду новин, у найрізноманітніших видах реклами.

Актуальність статті зумовлена необхідністю аналізу okazіоналізмів царини економіки, утворених на початку ХХІ століття. Дослідження літератури свідчить про інтерес до okazіоналізмів з боку як практиків, так і теоретиків. Різні лінгвістичні аспекти okazіоналізмів були предметом наукових інтересів таких дослідників, як-от: П. Дудик, О. Стишов, М. Жовтобрюх, С. Караванський, Ж. Колоїз, О. Турчак, О. Семенко та інші. Проте okazіоналізми у сфері економіки недостатньо висвітлені. З огляду на це, метою статті є виявлення, класифікація та аналіз okazіоналізмів у сфері економіки початку ХХІ століття.

Енциклопедія «Українська мова» визначає okazіоналізм (від лат. *occasionalis* – випадковий) – «незвичне, здебільшого експресивно забарвлене слово, утворене на основі наявного в мові слова або словосполучення чи норми мовної, що існує лише в певному контексті, у якому воно виникло» [5, с. 452].

О. Стишов пропонує таку дефініцію, вважаючи, що okazіоналізми – це «позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності, на що вказує контекст» [4, с. 46].

Поряд із терміном «okazіоналізм» у лінгвістиці використовують такі назви цього мовного феномена, як «індивідуально-авторські неологізми, індивідуальні слова, авторські, неологізми контексту, одноразові неологізми, літературні неологізми, слова-саморобки, слова-експромти, слова-унікуми, поетичні неологізми, егологізми» [2, с. 5-6]. У статті автор вживатиме термін okazіоналізм, адже інші поняття здебільшого спрямовані не на номінацію, а на експресію та стилістичну маркованість. Дослідження okazіоналізмів у сфері економіки засноване на номінативній функції, а експресивно-емоційна відходить на другий план, хоч у деяких словах експресія домінує.

К. Серажим у монографії «Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність» визначає поняття дискурс як складний соціолінгвістичний феномен, який детермінує (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими чинниками [3, с. 12]. Це означає, що дискурс – «життя тексту» в нашій свідомості й адаптація отриманої інформації відповідно до нашого індивідуального «Я».